

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ "НЕОФИТ РИЛСКИ"

БЛАГОЕВГРАД

НАСИЛИЕТО НАД ЖЕНИТЕ В АЛБАНИЯ СЛЕД 1990 Г.

АВТОРЕФЕРАТ

НА

ДИСЕРТАЦИЯ

ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН "ДОКТОР"

ДИСЕРТАНТ: ВАЛБОНА МУЧА

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: ДОЦ. ДСН ДОБРИНКА ПЕЙЧЕВА

БЛАГОЕВГРАД 2013

Проблемите на социалното и икономическото развитие на едно общество, намиращо се в преход са много и разнообразни. Едни от тях са проблемите в семейството и особени тези, свързани с отношенията между съпрузите. Изхождайки от факта, че семейните отношения заемат важно място в социалния живот на едно общество, в дисертацията се разглеждат онези отношения между мъжа и жената, които са свързани с употреба на насилие над жените.

Международната статистика сочи, че 95% от жертвите на насилие в семейството са жени. През периода ноември 1997 – януари 2000 се констатира, че 100% от разводите са поради употреба на физическа сила, емоционален или сексуален тормоз от страна на мъжете. Жертвите са от различна раса, възраст и икономическо положение. Проблемът засяга всички социални слоеве и групи, безотносително към раса, географска зона, религиозна принадлежност, възраст и т. н. Проблемът *който прекрива всички граници и култури* (Mills,1996) е част от личните отношения между мъжа и жената и неговите корени се намират още в исторически развитото отношение към жената.

Изследванията върху домашното насилие показват, че това е един комплексен и многоизмерен проблем (Gelles,1997). Не съществува никаква универсална формулировка, тъй като актовете на насилие имат различни форми и в тях мъже и жени биват включени като негови жертви и автори. Въпреки това официалните статистики показват, че последствията за жените са много повече, отколкото за мъжете (Доклад за населението,1999).

Насилието в семейството се счита за феномен, който се подкрепя от традиционното патриархално мислене. Междусъпружеските отношения в патриархалното общество не са равнопоставени. Този феномен се среща почти навсякъде по света, но е особено важен проблем *в албанското общество*.

Една от причините е наложеното мнение, че проблемите за насилието над жените трябва да останат проблеми за разрешаване вътре в семейството. От изследванията и специализираната литература се установява, че голяма част от жените крият и отричат

употребата на насилие в дома от съпрузите им, че значителна част от насилваните жени са свикнали с такъв тип поведение и начин на живот.

Освен това когато една жена е отгледана в семейство, в което майка ѝ е била жертва на домашно насилие, то това за нея е модел, според който научава, че употребата на насилие, упражнявано от страна на баща ѝ е нещо нормално, напълно естествено и мъжът може да прави каквото си иска.

Друга причина е, че част от жените са задължени да приемат или да търпят насилието поради социално-икономически причини или заради съществуващия начин на мислене (Канунът на Лек Дукагини).

Трета причина, която провокира този проблем да се запази зад вратите на дома, е липсата на информация за съществуването на структури и организации, които помагат на жени и момичета, жертви на домашно насилие.

Насилието, което в действителност е един престъпен акт – е силно разпространено и е във възход, в резултат на упадъка и на социалния вакуум, създаден от прехода в Албания.

В резултат на наблюденията и срещите с представители на различни структури в полицейски комисариати, юридически офиси, здравни центрове, неправителствени организации, социални служби, психолози и конкретни жени, стигнах до извода, че феноменът на семейното насилие в Албания е един особено притеснителен феномен, който се разпространява много бързо, но на който не е обърнато достатъчно внимание в научните среди. Това е и причината за разработката на настоящата тема.

Дисертацията се фокусира върху феномена домашно насилие върху жените като взема предвид, че актовете на насилие върху жените в последно време са се увеличили значително и, че домашното насилие над жените е един широк и комплексен проблем. Домашното насилие над жените е не само един сериозен проблем, то е вид престъпление и форма на дискриминация, базирана на пола, както и нарушаване на човешките права на жените.

Целта на настоящата дисертация е да се разкрие феноменът „домашно насилие над жените“ с неговите основни форми на разпространение, физически, психически и социално-икономически последици, както и да предложи стратегии за предотвратяването или минимизирането на случаите на насилие и дискриминация.

Изхожда се от обстоятелството, че

„Насилието срещу жените е може би най-срамното потъпкване на правата на човека и може би най-разпространеното. То не познава географски, културни или икономически граници. Колкото време продължава насилието, ние не можем да претендираме, че постигаме един истински прогрес към равенство, развитие и мир“. (Кофи Анан -Бивш Генерален Секретар на ООН,)

Ето защо като една крачка напред към увеличаването на познанията за този феномен в тази посока и във връзка с целта на дисертацията са поставени следните задачи в дисертацията:

- *идентифициране гамата на най-обичайните форми на насилието, упражнявано в семейството;*
- *разкриване кои поведения са злоупотребяващи, според представата на жените и в какви обстоятелства;*
- *разкриване на стратегията, която използват жените, за да прекратят насилието или да намалят неговите последици;*
- *разкриване на последиците от насилието в семейството за жените, децата, самото семейство и цялото общество;*
- *идентифициране на отношенията на жените спрямо техните насилници и насилническите отношения;*
- *определяне на социалните ограничения, които лишават много жени от равенство с мъжете в частната сфера.*
- *идентифициране цялото законово пространство в социалната област, особено в областта на домашното насилие, упражнявано над жените, свързано с тяхната защита;*
- *идентифициране на структурите и отговорните институции, както и партньорите, които работят за минимизиране на феномена.*

- поради наличието на оскъдна литература за този феномен, освен показването, предотвратяването и намаляването на насилието, друга задача на дисертацията е и обогатяването на литературата по тази тема.

Оповаваме се на Член 1 на Конвенцията (CEDAW), който гласи, че „Всеки индивид на обществото трябва да знае, че :

- - Насилието в семейството и насилието към жените е един публичен, а не частен въпрос, и като следствие той изисква особено внимание от цялото общество;
- - Основната причина на насилието е неравната власт, която съществува в двойката;
- - Насилието наранява всички, не само жените;
- - Жените преживяват насилието (в семейството) повече отколкото мъжете;
- - Жените преживяват различни форми на насилие (често няколко форми по едно и също време);
- - Всяка личност има право да живее свободна от всяка форма на насилие (и не само в семейството);
- - Всяка личност е отговорна за неговото/нейното поведение;
- - Насилниците са отговорни за упражненото насилие;
- - Насилието не е никога приемлива реакция на гнева, стреса или възможните конфликти;
- - Промяната е възможна, особено с помощта на общността;
- - Предприемането на действия срещу насилието изисква смелост;
- - Промяната е един дълъг процес, изправен пред появата на серия от пречки и трудности, които трябва да се преодолеят;
- - Съществуват други начини, освен насилието, посредством които може да се разрешават конфликтите“.

Метод. Постигането на целта и задачите се осъществява на базата на съчетаване на теоретичен подход към изследваната социална реалност и анализ на динамиката на конкретната социално-историческа ситуация със собствени теренни проучвания, проведени през периода 1990-2012 г., Проведените самостоятелни проучвания в дисертационния труд се базират основно на качествени методи и по специално - изследване на документи (desk research), анализ на случаи (case study), контент анализ

на медийно съдържание и дълбочинни интервюта (in-depth interviews). В дисертацията се използва наблюдение и индивидуална пряка анкета.

В текста са представени и данни от различни организации и центрове в Албания, които предлагат социални услуги в помощ на жертвите на домашното насилие. Освен това се използват и данни, които са свързани с разпространението на този феномен, предоставени от Албанското Министерство на вътрешните работи. Използвани са и разнообразни изследвания относно домашното насилие в Албания, както и специално структурирани интервюта по този въпрос. В резултат на събраните и анализирани данни се дава възможност да се проникне по-дълбоко в корените на този обществен проблем, за да се създаде една ясна представа относно сферите на влияние, начините и институциите, които носят отговорност за предотвратяването и борбата с домашното насилие. Използвани са и аналогични изследвания по проблема в България.

Обект на дисертацията са жените, които са насилвани от мъже в различни форми и разновидности.

Тезата на дисертацията е, че насилието над жените в Албания е културно обусловен проблем, чието разрешаване може да се търси по един демократичен път с комплексен подход – превенция, законодателни промени; медийни интенции, преоценка на поведенческите реакции и пр.

В **Първа глава** на дисертацията озаглавена *„Насилието в семейството. Теоретико-методологически проблеми“* се акцентира върху основните методологически измерения на темата. Обект на внимание са насилието в семейството и неговите форми като се изхожда от обстоятелството, че семейството и училището са най-важните възпитателни и образователни фактори за социализация и приобщаване. Семейството учи членовете си на поведение в обществото, осигурява грижа и защита на нормите на обществото. Днес в развитието на модерното общество е нараснала ролята на училището и на културните институции, на средствата за масова комуникация, но решителна и незаменима е ролята на семейството.

Акцентира се и върху идентификационните измерения на явлениято. Домашното насилие се възприема като насилствено поведение от страна на интимния партньор или други

членове на семейството. Насилието в семейството в цялост, се уеднаквява с насилието, упражнявано срещу жената, към което се ползва със специална защита. В декларацията „Срещу насилието към жената”, приета от Общото събрание на ООН за насилие към жената, се смята “всеки акт, основан на полова принадлежност, който води или може да доведе до: физически, сексуални или психически наранявания, или което причинява страдание на жената, включвайки и заплахи за подобни актове, принуждаване или лишаване от свобода, независимо дали това се случва публично или в частния живот”.

Домашното насилие, според нас, е модел на насилническо поведение, на заплахи и преследване, което се използва от мъжете върху близките им и брачните им партньорки с цел налагането и проявата на власт, както и контрол над другите, като това могат да бъдат настоящата съпруга или бившата, годеницата, любимата или случайна партньорка. Това е поведение, което се заучава чрез наблюдение (как се държат възрастните) или подкрепа (когато обществото го подкрепя и приема като нещо нормално и морално) както вътре в семейството, така и в обществото. То не се причинява от генетични причини или психически заболявания. Домашното насилие се повтаря, тъй като то функционира за постигане на целите, за които служи. Този модел на поведение дава възможност да се повтаря от страна на насилниците с цел да държат в подчинение жертвата си чрез страх и заплахи.

От друга страна, постигането на убеждението върху жертвата насърчава още повече насилниците да използват и в бъдеще такива средства за контрол. Най-важно е, че насилниците се активизират и намират опора за поведението си в голям брой общества, от гледна точка на моралното санкциониране на историческата традиция на мъжкото мислене той има право на контрол в отношенията си със съпругата и правото да използва сила за постигането му.

В първа глава са представени най-масово разпространените форми на насилие в Албания, които са подбрани на базата на натрупания опит на центровете, които подпомагат жените и момичетата, жертви на насилие, а именно - физическо насилие, психологическо (емоционално) насилие, Икономическото насилие, Сексуално насилие, Полово насилие . Имат се предвид следните конкретни измерения на отделните видове насилния. Използвани са данни, публикувани от Министерството на вътрешните работи и

информациите за насилието в семейството, публикувани от НПО, членове на Мрежата срещу насилието въз основа на пола.

Експлицирани са и причините, които влияят за развитие на насилието в семейството. Отбелязва се, че причините или основните фактори, които генерират насилие в семейството, имат своя източник в патриархалната култура и светоглед, наследен от миналото. Исторически, албанската жена в семейството е виждана като въпрос от втора ръка, без право на дума, мнение, действие и т.н. И въпреки че, през социалистическия режим, жената спечели някои основни права, каквото е правото на труд, образование, правото на гласуване и др., тя в основата си остана една традиционна жена, защото патриархалният менталитет продължи да влияе на семейния живот, оставяйки основна причина за насилието в семейството. Това се обяснява с факта, че: първо, традицията на албанското патриархално семейство, която санкционира половата дискриминация между мъжа и жената в семейството, влияе директно върху насилието срещу жената. Самата погрешна концепция за ролята на жената в семейството, която трябва да се подчинява на мъжа, че нейното задължение е да се грижи за отглеждането на децата, произвежда различни форми на насилие. Второ, безработицата е един друг основен фактор, който влияе върху появата на насилието в семейството. Стресът от безработицата и загубата на авторитет в семейството, където често мъжът чувства себе си като „неспособен“ да осигури достатъчно приходи за семейството, представлява една друга причина за неговото поражение. Трето, злоупотребата с алкохол, дрога и тютюн влияе пряко за развалянето на семейната хармония, придружавани с насилие от различни форми. Четвърто, професионалната неспособност, сексуалната неспособност в отношенията в двойката, израстването в семейства с един родител, или в разведени семейства, което възпрепятства нормалното развитие на личността на детето, влияе негативно върху по-късния живот на индивида. Пето, израстването в една насилствена семейна среда, влияе също така за създаването на насилствени модели за децата в бъдеще, имайки и тези предпоставки да се превърне в насилник спрямо другите. Шесто, негативната роля на медиите в представянето на събитията. Насилието се учи в семейството и обществото и ролята на

медиите трябва да бъде образователна, избягвайки колкото се може сцените на насилие, както и излъчвайки съобщения и модели на успешни семейни отношения.

С падането на комунизма албанската жена се освобождава от автократичния и репресивен натиск. За съжаление това не води до равенство между мъже и жени. Те все още трябва да десйтват според нормите, определени от мъжете. Насилието и нетолерантността в семейството носят днес последици не само за членовете на семейството, но и за цялото общество. В дисертацията се разкриват измеренията на всички последици от насилието - лични, семейни, икономически и обществени.

В раздела *„Исторически културни корени на насилието над жените“* е разкрит Албанският контекст на домашното насилие. Феноменът на домашното насилие в Албания се анализира в контекста на албанската култура и традиции, основани на традиционния и патриархалния менталитет, който е дълбоко вкоренен в албанската култура и се обяснява с дълбоките културни корени, потопени в патриархалната традиция и обичаи, които признават половата идентичност и отреждат ясно дефинирани роли в подкрепа на една социална система, която е изградена въз основа на идеите за честта и срама, на една определена семейна йерархия с водеща роля на мъжа в нея. Освен това феноменът се подхранва и ръководи от социално-културната специфика, представлявана от законовите норми на Кануна на Лек Дукагини, който продължава да бъде актуален и до днес в някои зони в северна Албания. Канунът е основният извор за дискриминираната позиция на жените в албанското общество. Канунът е само един от тези фактори и действа повече в северната част на страната.. Изглежда противоречив фактът, че Канунът (Кодексът на обичайните закони, използвани в северната част на Албания) включва актове, които обявяват жената за недосегаема. Основавайки се на актовете и срещу актовете относно жените, се поставя въпросът: Защо жената се е смятала за недосегаема? Защото тя е необходима, за да ражда деца, да се грижи за децата и другите членове на семейството и за домашните работи. От тази гледна точка, е трудно да се приеме равенството на жената с мъжа. Според Кануна, жената е един обект, който диша, тя е едно богатство и като такава не може да се уважава от мъжките членове на семейството. В Албания съществува един господстващ менталитет, че мъжете имат право да контролират с всички средства поведението на жените. Минесотският доклад за правата на човека (1996) относно

семејното насилие в Албаниа, подчертават че „повечето от жените са на мнението, че възприемањето на жените од мъжете, како тяхно богатство, е източник на насилието“. Докладът, също така, објаснува, че физическото и психическото насилие среќу жените, а често и среќу децата, произтича од „желанието на мъжете да контролираат на всяка цена живота на другите членове живота на другите членове на семејството.

За разпространението на феномена са вклучени и данни за непрекъснатото увеличавање на декларирањето на лошото третирање. През 2007 г. на пример Државната полиција е декларирала 274 случаја на насилие во семејството; през 2008 г. декларираните случаи са 822; докато през 2009 г. бројот им се увеличава на 1217; за да биде достигната бројката од 1423 през 2010 г. и 2029 през 2011 г. Од последните случаи само 643 са регистрирани во град Тирана. Един впечатляващ факт, којто ќе рече, че во албанската столица, којто представя нај-напредналото равнище на модернизацијата во страната, всеки ден две жени се обрќаат към полицеските комисариати, за да објават упражнено насилие од членовите на семејството. На национално ниво през 2011 г. е имало 17 жени убити од техните сопрузи.

Посочено е и развитието на бројот за защита. Данните од сјдилищата през последните години свидетелстват, че трудностите продолжават да присустват. През 2008 г. са издадени 377 заповеди за защита; 841 през 2009 г.; през 2010 г. са били 859 и миналата година 1248. Многу жени често оттеглят своите декларации или се откажуваат од продолжување на законските дејствија, во по-голямата част поради упражнувањата натиск од страна на блиски или на пријатели.

Констатира се, че насилието на жените става все по-голям проблем за албанското општество, тъй като все повеќе мъже се чувствуваат застрашени од концепцијата за слобода на жените. Иследвањето на домашното насилие е тешко, тъй като има голем број митове, којто не позволяваат да се навлезе по-надълбоко во проблемот. По тој начин во различни социални опшности съществуват мнения, че „насилието засяга само определени социални групи“, „насилието е проблем на бедните“, „насилваните жени са определен тип личности, којто провоцираат тој тип отношение“, „насилваните жени приемот тој тип отношение към тях“, „насилието е спорадично и се случва многу рядко“ и т.н. Но како става јасно, нема просто објаснение, којто да разјасни причините за домашното насилие.

Изследванията показват, че корените му са в зависимостта, в която жените са принудени да се намират в личния и публичния си живот.

Специален акцент е поставен и върху *специфичните и здравни потребности на жените, претърпяли насилие*. Според резолюцията на Общото събрание на ООН, задачите на програмите за помощ към жертвите се състоят в: увеличаване на ангажираността на правителството и на организациите; създаване и привеждане в готовност на пряко отговорните служби, не само в случай на престъпление, а и в случаите на потенциална опасност. Претърпелите насилие трябва да се подкрепят, за да си възвърнат чувството за контрол, посредством осигуряването на подходящи юридически и социални услуги след насилствените ситуации в семейството¹.

Втора глава е посветена на *присъствието на домашното насилие в публичното пространство и изследователските практики, на ролята на институциите*. Медиите се разкриват като едно от най-мощните средства при отразяване на стереотипите и съществуващите полови роли. Често пъти тези стереотипи, норми и ценности на албанската култура неволно се отразяват и в начина, по който се представят случаите на насилие в семейството в писмените и електронни медии.

Пресата е главен обект на отразяването на домашното насилие в албанските медии. На пръв поглед се създава представа, че отразяването на насилието в семейството е на фокуса на албанските медии. Тази представа се създава поради факта, че албанските медии отпечатват новините за домашно насилие на първите си страници при вестниците или в заглавията на водещите си новини при електронните медии. Всъщност албанската преса е много чувствителна на тема престъпления в семейството, но не и към насилието в него. Когато в някое семейство има престъпление, албанските медии посвещават много усилия на това да използват максимално случката от медийна гледна точка, тъй като този тип събития представляват голям интерес за публиката. Медиите в Албания отразяват обикновено само атрактивната страна на домашното насилие като я превръщат в индустрия и държат публиката заинтересована само от този спектакъл. Един друг важен аспект е свързан с обстоятелството, че отразяването на случаите на насилие в

¹ Udhezues per mbrojtjen e viktimave-Si te punohet me viktimat e krimit, OSBE ,Misioni ne Kosove ,2001

семейството става в черната хроника на новините. Те се отразяват основно като конфликти и много рядко се третират в техния обществен контекст. Като цяло отразяването на насилието в семейството спира до момента, който Менчър нарича „първи слой на репортажа“, където се включват всички главни данни като време, място и обстоятелства на събитието. След това репортажите не се задълбочават в изследване на причините или в техния анализ.

Във вестниците се правят десетки анализи, коментари или мнения, но рядко има такива, посветени на домашното насилие, то не е станало част от обществения дебат.

Независимо от тези проблеми албанските медии са постигнали значителен професионален и етичен прогрес в сравнение с няколко години по-рано. В някои медии на отразяването на случаите на насилие в семейството е започнало да се гледа по-сериозно, то се включва вече в социалните рубрики, а не само в черната хроника. Един положителен стремеж е и опитът да се привлекат мненията на различни специалисти при анализите на случаите. Правилното отразяване на домашното насилие влияе за подобряването на живота на обществото, създаването на нормален климат за всички негови членове и подобряване на демократичните стандарти на обществото.

През 2003 година в рамките на изследване „Чувствителността на печатните медии относно половите въпроси в Албания“ се констатира, че съществува тенденция на ограничаване на обяснението за домашното насилие само с икономически проблеми и с преходния период. Голяма част от статиите не гледат на насилието в семейството като нарушаване на правата на човека, представяйки го само като сензационна новина, без да се спрат върху истинските причини за проблема и последствията от него. Фокусът на статиите е върху жертвите, като се търси връзка между поведението на жертвата и реакциите на насилника. Изведени са няколко констатации, по-значимите от които са: Новините за домашно насилие заемат много малко място на страниците на пресата. То се отразява най-вече когато има жертви от него; Обикновено новините за насилие в семейството се концентрират върху обстоятелствата и средствата, но не и върху причините; Отразяването на насилието в семейството често пъти представлява детайлно описание на сцените на насилие и някои подробности, които нанасят вреда както върху жертвата, така и върху публиката; Заглавията на статиите за насилие в семейството са

хиперболизирани и имат за цел за докоснат читателя по един емоционален начин, вместо да представят обективно случката. Заглавия като „Мъж убива жена си с брадва“, „Убита съпруга от ревност“ и други подобни често пъти са именно новини за насилие в семейството; Използваният в статиите език не е етичен. Често пъти се срещат формулировки като „убива сестра си, която е проститутка“, „полицията залови 4 проститутки“ и др.; Много текстове за насилие в семейството са неточни. Журналистите често пъти не успяват да влязат в контакт с главните герои на събитието, и така изграждат новината си на базата на непроверени данни, които са събрани от семейството или близки на жертвата или насилника ѝ; Има случаи на отразяване на домашното насилие, при които се оправдава насилственото поведение на мъжа, но без да се анализира истинският проблем, а се създава впечатление за нещо естествено и се легитимира акта на насилие.

В контент-аналитичния преглед на печата е фокусирано главно върху съдържанието на статиите и анализа, който те правят на това явление. Оказа се, че в статиите насилието се разглежда по различен начин:

Като цяло доминират писания, които анализират убийства, наранявания, трафик, опити за осъзнаване на публиката срещу насилието над жените и трафика, които са сред големите социални язви на страната, като жените са главни герои и предпочитани жертви.

Оказва се, че това явление е започнало да се разглежда по-широко в пресата, което говори за осъзнаването на обществото ни за този феномен. Насилието в семейството се разглежда като социален феномен, който е разпространен в страната ни.

В много статии жените и момичетата, жертви на насилие, се разглеждат в положителна светлина. В статиите, които имат за цел осъзнаване се набива на очи половата ориентация, както от страна на представителите на организациите, така и на журналистите. Рядко проблемите за насилието се разглеждат в различен контекст като собственост, развод, наркотици и др., което показва, че това е един много комплексен феномен, за разлика от впечатлението, което се създава на пръв поглед.

Статиите разглеждат главно темата за домашното насилие, обвързано с някои от проблемите на насилието като сексуално насилие, трафик, насилване, сексуални намеци, отвличане, насилие, което завършва с убийство на жертвата или тежкото ѝ нараняване. Но

има и случаи, при които насилието на полова основа не се разбира и не се представя правилно на страниците на пресата.

Акцентът или фокусът на журналиста е по-скоро върху случилото се, отколкото върху социалния проблем, който трябва да се разгледа. Насилените жени и момичета се разглеждат повече като жертви, пред които няма изход, отколкото като главни герои на техните истории за насилие. Често пъти заглавията са гръмки и бомбастични, липсва анализ и всичко е концентрирано върху анализа на фактите. Освен това често пъти историите за насилие се представят като обикновени новини, проблемът се разглежда повърхностно, без анализ и по-дълбоко навлизане в проблемите.

Във втора глава са представени и конкретни перспективи и аргументи пред медийната позиция: в областта на правата на човека, на доверието, на ефективността, съюзите, верижната реакция и пр.

Отчита се, че проблемът за представянето пред публика на домашното насилие става по-сериозен при наличието на интернет, тъй като чрез него всеки един може да стане създател и източник на кадри на насилие. Този проблем се оказва значим и поради факта, че в Албания все още няма институция, която да надзирава и санкционира при случаи на злоупотреба с подобни кадри.

В тази глава са представени и конкретни случаи чрез разкази на жени, подложени на насилие. Изхожда се от обстоятелството за някои жени злоупотребата става толкова нетърпима, че стигат дори до мисли за самоубийство, че е причина за много физически недъзи и преждевременни раждания. Разказите на жените разкриват една култура на толерантност спрямо домашното насилие, нещо, което се отразява и във вярването, че насилието между близки в семейството е личен проблем. За разлика от уличното насилие, което като цяло се счита за престъпление, домашното насилие върху жените се възприема като нещо легитимно, приемливо, понякога дори желано, или се игнорира поради това, че се случва вътре в семейството. Същите тези действия са наказуеми, ако са насочени към някой служител, познат или какъвто е да е външен човек, за разлика от момените, в които те са насочени към жените вътре в семейството. Случаите на емоционално насилие често пъти са били фатални.

Специално внимание е отделено и на разкази на жени в неравностойно положение, тъй като в исторически план те са били пренебрегвани и са оставали встрани от вниманието на изследователите, политиците и феминистките движения като цяло. Жените и момичетата в неравностойно положение представляват една от най-уязвимите и маргинални групи на днешното общество. Имаме нужда да разберем по-добре какво се случва с живота им за да можем да работим върху преодоляването на трудностите и пречките пред тях в името на това да се почувстват равни с останалата част от обществото. В тази глава на дисертацията се фокусира и върху случаи на насилени жени, освободили се от съпрузите си. Основната констатация е, че концепцията на брачното насилие е относително непозната за албанската култура. Въпреки, че домашното насилие вече не е тайна, жените все още не говорят открито за него. В сравнение с изминалите години броят жени, които са отишли в полицията, се е повишил значително. Но все още нивото е относително ниско. Според проучванията повечето от съпругите, подложени на насилие, продължават да живеят заедно с насилника си. Нещо повече, трагичната ирония на тези случаи е, че жената е тази, която се чувства засрамена и заклеймена.

От разказите на жените става ясно, че насилието е един комплексен феномен, който има различни форми, които варират от унижение, заплахи, социална изолация, насилствен секс и побой.

Много жени живеят в страх не само за собствения си живот, но и за този на членовете от семействата и децата им. Опитът на насилваните сексуално жени само удостоверява, че насилието продължава и варира до от нефизически форми като заплахи, унижителни думи до побой и насилие. Физическото насилие често пъти бива придружено от опити за контрол върху социалния живот на жените, както и правото им на свободно движение. Някои мъже стигат до там, че не позволяват на съпругите си да ходят на работа.

Жените, които са успели да се разведат, се опитват по всякакъв начин да върнат позицията си в обществото и да открият нови възможности за живота си. Осъзнаването, че мълчанието е грешка и, че преди всичко те могат да направят необходимото, за да подобрят ситуацията, в която се намират, са ключовите стратегии за преодоляването на насилието. В дисертацията ООН се разкрива като опора за промяната на ситуацията в Албания. Увеличеният брой на убити жени в Албания, в резултат на насилие се оказа

силен сигнал за агенциите на Обединените нации, които имат офиси в Албания. Гражданското общество се мобилизира, Обединените нации подкрепят техните инициативи, но все още броят на убитите жени нараства.

В тази глава на дисертацията се разкриват и наличните статистически данни на институциите за домашното насилие. Само през 2011 година 17 жени са изгубили живота си като са убити от свои близки от семейството.

През 2009 година Албанският статистически институт заедно с Програмата на Обединените нации за развитие и Фондът на Обединените нации предприемат национална кампания за насилието в семейството и са събрали детайлни данни за домашното насилие.

Данните на Централната дирекция на полицията за периода 2008-2012 (първото 6-месечие) също са показателни.

Според Министерство на труда и социалните въпроси на Албания и албанската полиция от общия брой случаи на насилие в семейството има 16-30 случая, които завършват с убийство на жената. Това се констатира от таблицата по-долу, в която са представени данни за насилие в семейството през периода 2008 – 2012 (първите 6 месеца)

	Случаи на домашно насилие и убийства през 2008 година до първото шестмесечие на 2012 година		
Година	Обявени случаи	Убийства	
2008	822	22 случая	2.7%
2009	1217	16 случая	1.3%
2010	1998	20 случая	1.0 %
2011	2181	30 случая	1.4%
Януари - Юни 2012	1100	11 случая	1.0%

Източник: Министерство на труда, социалните въпроси и равните шансове и Централна полицейска дирекция.

Проблемът за домашното насилие в дисертацията е анализиран и на базата на осъществено структурирано интервю с жени, посещаващи организации за подкрепа.

Работейки в организация за домашно насилие “Женски форум” ми се предостави възможност да използвам данни от изследване върху жени, които посещават организации и филиали в цялата страна.

Изследването се основава на един семеен уеднаквен въпросник. Извършено е на национално ниво в дванадесетте префектури на Албания. При подбора на критериите за избор на извадка, особено внимание се отделя на определянето на населението на изследването и неговите характеристики. Целта бе да се направи такава извадка на жените, която да позволи създаването на достоверни статистически оценки за природата и разпространето на насилието към жените в семейството на национално ниво, което ще направи възможно сравненията между градските и селските райони.

Извършването на интервютата на терен започва през юни 2011 г. и продължава до септември 2012 г. Анкетираните жени не получават заплащане за участие в интервюто. Обработването на данните започва през септември 2012 г. и приключва през януари 2013 г.

Анкетираните жени варират от 15 до 49 годишна възраст, с едно изцяло равно разпределение на жените във всяка групова възраст. Повечето от анкетираните жени (55.7%) са били омъжени или са живеели с интимен партньор, 8.7% са били необвързани, 33.4% разведени и 2.1% вдовици. Повечето от жените са били мюсюлманки. Повечето от тези 1750 жени имат някакво равнище на образование- 8.9% са без образование, 14.2% имат начално образование, 21.4% са с деветкласно образование, 37% със средно и 18.5% с висше образование.

Разкрива се връзкамежду психическото насилие и останалите видове насилие, упражнявани над жената в семейството

Оказва се, че жените, които са жертви на психически тормоз от страна на съпрузите си преживяват и емоционален такъв, както и физическо и сексуално насилие. 92,6 % от

жените, върху които е упражнявано психическо насилие са били насилвани и емоционално. Освен това 56,6 % от жените, върху които е упражняван психически тормоз са били насилени и физически, а 24,0 % са били насилени и сексуално от страна на партньора си. Трябва да се има предвид, че психическото насилие е показател и за останалите видове злоупотреба, на която са подложени жените по време на брака или интимната си връзка.

Разкрита е връзка и между физическото насилие и останалите видове насилие над жените в семейството. Жените, които са подложени на физическо насилие от страна съпруга си преживяват и психическо и емоционално, както и сексуално насилие, в сравнение с жените, които не са жертви на физическо насилие.

От наличието на физическо насилие се съди точно и за останалите видове злоупотреби, на които е подложена жената в брачния си живот или интимната връзка.

Според анкетата 99,5 % от жените-жертви на сексуално насилие са били жертви и на емоционално такова. Освен това 89,7 % от тези жени са били подложени и на психическо насилие от страна на съпруга си, а 87,6 % са били насилвани и физически. От наличието на сексуално насилие, както и при физическото, може да се прогнозира наличието и на останалите видове насилие над жената в семейството.

Таблица												
Връзка между сексуалното насилие и останалите видове насилие, на които е подложена жената в семейството, брой 1750												
Сексуално насилие	Емоционално насилие				Психическо насилие				Физическо насилие			
	Да		Не		Да		Не		Да		Не	
	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%
Да	207	11.8	379	21.7	315	18	35	2	309		47	
Не	12	0.7	1152	65.8	687	39.3	713	40	543		653	

Домашното насилие се оказва една много тежка форма на насилие над жените, което води до сериозни последици за живота, здравето и благоденствието им.

Насилието на полова основа срещу жените е престъпление и нарушаване на човешките права, което се среща често в живота на много жени по целия свят. Въпреки, че формите на насилието могат да се различават в зависимост от културата и социално-икономическото ниво, има и аспекти, които са универсални. Насилието над жените се основава на липсата на равенство между мъжете и жените и по-често се случва между стените на дома, вътре в семейната среда. Некоординираността на институциите за борба с явлението също допринася за неговото разгръщане.

В тази глава са посочени и данни от социологически изследвания в България. Въпреки, че в България отсъства ярко изразена патриархална традиция в това отношение и двете страни са несравними в този контекст, некоординираната дейност на институциите, икономическа зависимост, безработицата, неадекватното законодателството и някои други психологически аспекти –страх, страм да се сподели и пр. са общи затруднителни фактори за редуциране на явлението. Включените изводи на български изследователи за ограничаване или редуциране на упражняването на домашно насилие също насочват към пропуски в работата и координацията на институциите ангажирани, с този проблем. Отбелязва се, че и в България полицейските управления, съдилищата, прокуратурите, социалните служби и службите за защита на детето, както и здравните заведения намиращи се на територията на страната са с дълг към събиране на статистическа информация за насилието над жени, която да бъде обществено достъпна. Разкрива се затруднена комуникацията със социалните служби и дирекции, недостатъчност на специализиране звена и обучени кадри, които да работят с жени жертви на домашно насилие.

Трета глава, озаглавена „Законодателни проблеми.Стратегии и политики за преодоляване на феномена домашно насилие“ се акцентира върху няколко основни момента:

-законовите и институционални проблеми. Констатира се, че по-рано в Наказателния кодекс не е съществувала специална част за насилието в семейството., а в момента

жертвите на домашно насилие са защитени чрез специални разпоредби на Наказателния кодекс, които се отнасят до физическа злоупотреба, обида, нараняване, убийство и т.н. През 2012 г. в сила влезе новият Семейен кодекс, който утвърждава мерките срещу насилието над жените. Приет е и законът „За едно общество на равенство между половете“, който доведе до подобряване на рамката против дискриминацията.

Един от важните закони е този „За репродуктивното здраве“ (2003), който е един от модерните в Европа и е гаранция на правото на жената да реши сама за нейната репродукция. Въпреки това всички тези законови подобрения не са запълнили напълно законовата празнина. Все още липсва антидискриминацията като специален закон срещу насилието в семейството или сексуалните намеци.

Албанските норми, свързани с насилието в семейството са няколко.

„За мерките спрямо насилието в семейните отношения“, има за цел да предотвратява и да намалява насилието в семейството във всички негови форми посредством подходящите законови мерки и да гарантира защита на членовете на семейството, които са подложени на семейно насилие, чрез законови методи. Законът съдържа четири основни цели: 1. създаване на една координирана институционална мрежа, отговорна за защитата, подкрепата и рехабилитацията на жертвите, смекчаване на последиците и предотвратяването на насилието в семейството; 2. насочване на опитите към създаване на структури и на отговорни институции на централно и местно ниво за подкрепа на жертвите и за предотвратяване на насилието в семейството; 3. усилване на съдебната система за вземане на мерки за защита спрямо насилието в семейството; 4. осигуряване/гарантиране на бързи, безплатни и опростени услуги за жертвите на насилие в семейството, предлагани от съдилищата и от другите агенции за прилагане на закона, в съответствие със закона. Законът организира шест правителствени институции в една координирана мрежа на институции, отговорни за защитата, подкрепата и рехабилитацията на жертвите, за смекчаване на последствията и предотвратяване на насилието в семейството. Ръководната институция, според този закон, е Министерството на труда, социалните въпроси и равните шансове. Други отговорни институции са Министерството на вътрешните работи, Министерството на здравеопазването, Министерството на правосъдието, Министерството на образованието и структурите на

местното самоуправление. Според закона, издаването на заповед за защита или на заповед за незабавна защита, не спира заинтересуваните страни да започнат, също така, наказателен процес, що се отнася до действията или бездействията, които се класифицират като наказуеми деяния. В НК на Република Албания съществуват други разпоредби, които могат да се прилагат, за да се третира престъпленията, свързани с насилието в семейството.

Семейният Кодекс на Република Албания съдържа, от своя страна, една серия членове, свързани с насилието в семейството към съпруг/а и детето/децата. Семейният Кодекс разглежда родителските задължения и правата на децата в семейния живот, както и злоупотребата и пренебрежението към децата. Член 62 предвижда, че „злоупотребяващият съпруг може да се задължи да напусне семейното жилище“. Въпреки това, този член няма други процедурни разпоредби.

Конституцията на Албания (1998), с член 18 определя, че „всички граждани са равни пред закона и никой не може да бъде дискриминиран поради своята раса, пол, религия, етнос, език, политически, религиозни или философски убеждения, икономическо или социално състояние, образование“.

Прието е и съдържанието на Резолюцията от 26 ноември 2009 г., посредством която Европейският парламент поиска по ясен начин от всички държави-членки да признаят всички форми на насилие спрямо жените, вкл. и насилието в брака или другите отношения, предприемани от мъжките членове на семейството, като криминални действия, окуражавайки предлагането на безплатна законова помощ за всички жени, които страдат от тези форми на насилие, гарантирайки, че такива форми на насилие ще се преследват наказателно. Накрая трябва да подчертаем, че на 19 декември 2011 г.

Албания подписа „Конвенцията на Съвета на Европа за предотвратяване и борба срещу насилието спрямо жените и насилието в семейството“, подписана в Истанбул. Всичките 81 члена на Конвенцията задължават подписалите страни в увеличаването на законите и на политиките, които се борят с насилието, както и да предложат на жените, жертви на насилие, не много различни стандарти и услуги, както се случва понастоящем.

Става дума за първия ограничителен юридически инструмент в Европа, който определя ясни правила за борба срещу насилието спрямо жените посредством предотвратяване, защита и подкрепа на жертвите, както и действия за наказателно преследване на авторите на тези престъпления (вкл. обиди, сексуално, физическо, психическо, икономическо насилие, принудителни бракове, генитално осакатяване на жените, както и „убийства на честта“).

Международната законова рамка е доста широка и пъстра и без съмнение допринася за предлагането на една полезна законова конструкция за изработване на една вътрешно, съвременно и прогресивно законодателство за борба по ефективен начин на дискриминацията, неравенството и половото насилие, както срещу жените, така и срещу децата.

В дисертацията са разкрити и *институционални механизми на централно и локално ниво*. Стратегическата цел на услугите в областта на социалните услуги е създаването на една междусекторна програма на сътрудничество с програмите на правителствените стратегии с цел по-доброто разпространение на съществуващите социални услуги, както и предлагането на качествени и ефикасни услуги в подкрепа на жертвите на домашно насилие. Предотвратяването на насилието в семейството е приоритет на правителството. Важно е жената, която е засегната от насилие, да има достъп до необходимата информация и до съвети, както и професионалисти, които да знаят как да реагират на първите знаци на насилието. Политиките в областта на предотвратяването включват:

1. Предотвратяване на насилието в семейството чрез промяна на мисленето на населението, и най-вече на младите;
2. Възпитание на населението и кампании по осъзнаването му;
3. Бърза помощ на всички жертви на насилие в семейството с цел предотвратяване повторението на насилието;
4. Съветване и осигуряване на достъп до информация на всички насилени жени за това как да получат законова защита и опора;
5. Това е едно явно поведение, чрез което хората се третира по различен начин на база на расата, класата, пол или културен статус. Дискриминацията намалява възможностите за достъп до блага, здравни услуги, образование, власт. Съгласно

терминологията на ООН за Елиминиране на всички форми на Дискриминация над жената (CEDAW) се приема като изключение, пречка или разлика, направени на база на пола, които имат за цел отричане на равнопоставеността и базовите човешки свободи във всички области.

Специално внимание е отделено и на Стратегията срещу насилието към жените в семейството - 2011-2015. Тя е проектирана най-вече, за да третира два основни проблема: равенството между половете и насилието между половете. Цели постигането на равенство между половете във всички аспекти на проектирането и реализирането на политиките на национално и местно равнище; както и подобряването на защитата, реакцията на публичните власти и подкрепата за жертвите на насилие между половете, интензифицирайки работата по превенцията, изправяйки се срещу причините за насилие и злоупотреба в семейството и в обществото. В края на 2015 г. тя трябва да направи възможна интеграцията на равенството между половете в секторните политики, стратегии и програми, осигуряването на достатъчно финансови, човешки и технически източници за предприемане на междусекторни действия в подкрепа на интеграцията на половете, наличието на една квота от най-малко 30% на жените във всички висши инстанции за вземане на решения; едно увеличение от 21% на жените, които са част от трудовата сила, както и едно увеличение от 30% на дела на жените в частния сектор; балансиране на степента на безработица между двата пола на 10%.

Във връзка с насилието между половете Стратегията трябва да постигне: определянето на една юридическа рамка за „нулева“ толерантност към насилието; подобряване на културата срещу насилието посредством чувствителност и образование, предприемане на нужните мерки и грижи за преживелите насилие, обръщайки се към подкрепящите, консултиращите и компетентните служби; осъзнаване на служителите на всички структури за нуждите/правата на жертвите на насилие и да са способни да се справят с тях; както и подобряване на системата за събиране на данни и мониторинг.

Предвидените действия за постигането на тези резултати са многобройни и междусекторни. Планът за действие за прилагане на Стратегията 2011 – 2015 предвижда реализирането на действията, които фокусират върху: изменение на Наказателния кодекс, вкарвайки вътре насилието в семейството като едно криминално деяние само по себе си;

разпростиране на гарантираната от закона защита и за неомъжените жени и момичета, които преживяват насилие в личните интимни отношения, предвиждането на един бюджет на централно и местно равнище, гарантирайки помощи за жертвите/претърпелите насилие; подобряване на законодателството във връзка с търговете и публичните финанси за приемане на жертвите в семейства (едно на север и едно на юг); създаването на една национална безплатна телефонна линия, както и на регионални телефонни линии за жените и момичетата, жертви на насилие и злоупотреба; реализирането на специфични обучения за публичните служители в здравния сектор, съдилищата и полицията. Покрай тази стратегия са изработени и са във фаза на приложение други стратегии, които, въпреки че не са насочени пряко към подкрепа на процеса за премахване на неравенствата между половете, допринасят за допълване на рамката решенията, взети от страна на албанското правителство в тази посока.

Базирайки се на този факт Планът за действие за изпълнението на Секторната правна стратегия, която е одобрена с решение на Министерски съвет № 519 от 21 юли 2011 определя мерките, които Албания трябва да вземе, за да улесни действията в областта на борбата срещу насилието на полова основа и в подкрепа на равенството между половете.

В тази глава са отправени и препоръки за предотвратяване и редуциране на явлението насилие в семейството, които се фокусират върху дейностите в рамките на общността, държавната полиция и сътрудничество между институциите. Според нас е нужна **една национална стратегия и план за действие**

Съществува една серия от аргументи, които привличат вниманието на властимащите във връзка с предприемането на предотвратяващи мерки срещу насилието в семейството. **Аргумент на справедливостта:** Всеки индивид трябва да се ползва от основните права, за да живее свободен/а и незасегнат/а от насилието; **Аргумент на ефективността:** Тъй като в случаите на насилие в семейството трябва да се показва особено внимание към жертвата, властимащите трябва да отчитат факта, че ефектите от насилието се чувстват от цялото общество; **Аргументи на качеството на живот:** Жените, които успяват да преживеят насилието, упражнено от съпрузите, в по-голямата част от случаите страдат от здравни проблеми - психически и физически. В тези условия,

насилието в семейството не може да игнорира здравните проблеми;**Аргумент на верижната реакция:** Физическите и психологическите ефекти на насилието включват всяка област на живота. То може да доведе до социална изолация, асоциално поведение, икономически трудности и прехвърляне на насилствения модел към децата.

Изработването и приложението на една Национална стратегия би способствало за:

1. Координирането и съгласуването на съществуващите стратегии и опити на всички департаменти и правителствени институции на различните министерства и неправителствени организации под един чадър за предотвратяване и борба срещу насилието в семейството. Предотвратяването на насилието в семейството трябва да ангажира различни публични и частни структури за дискутиране и разрешаване на образователни, здравни, трудови, правови, семейни, поколенчески въпроси, на социални услуги, за процеса на развитие на едно общество. Националната стратегия и Планът за действие трябва да ги уеднаквяват и да разпределят задълженията и отговорностите на всеки.

2. В много случаи изнасилването и сексуалният тормоз трябва да се разделят от побоя и negliжирането на децата. Една национална стратегия би направила всички форми на насилие в семейството да се идентифицират, да се определят точно причините за това насилие и да се представят начините как този толкова комплексен проблем да се разглежда от закона, социалните политики и програмите, които биха се реализирали от всички групи по интереси.

Националната стратегия би трябвало да гарантира, че: всички форми на насилие в семейството са третираны по нужния начин; всички нужди (културни, етнически, географски и др.) на жертвите на насилие са разгледани; съществува и се прилага едно стабилно и издържано поведение за възпрепятстване на насилието в семейството; една част от държавния бюджет се използва за предотвратяване и разглеждане на насилието в семейството.

В **заключението** на дисертацията се отхвърля един мит, че домашното насилие е проблем повече на бедните и необразованите. Потвърждава се, че злоупотребата преминава социално-икономическите граници. Въпреки, че през последните години в

Албания са се случили важни промени, жените продължават да имат статуса на подчинени. Показани са многовековните трагедии на жените, като много от тях за наранени дълбоко от скритата болка, отбелязан е и отпора срещу случващото се на голяма част от тях.

Заклученията потвърждават, че мъжете насилници са доминиращи в процеса на вземане на решения в семейството, докато жените поемат върху себе си отговорностите за домашната работа и грижите за децата. Дори когато жената се намира на високо професионално и социално ниво, тя не се освобождава от задължението да носи товара за всички домашни задължения.

Изяснява се и желанието на жените да се създаде възможност за промени в културните норми, в законите и социалните политики за защита на техните права. Държавата трябва да създава равни възможности на жената с мъжа, за да работи, както и облекчаващи условия, за да извършва своите задължения. В ситуацията, в която се намира албанската жена в този преходен период, е необходимо правителствените институции, които представляват жената, както и неправителствените, да работят по конкретни проекти за заетост на жените, както в града, така и в селото. За жените, които са заети в държавната администрация да се борят за повишаване на техните отговорности, според съответните квалификации, за създаване на условия за заетост, паралелно трябва да се работи за осъзнаване на самите жени, не само за техните права, но и когато се насилват от тези права. Това трябва да стане с една работа, организирана и планирана от всички организации на жените в нашата страна.

В заключението се акцентира и върху една друга възможност в борбата срещу насилието спрямо жената - осъзнаването на обществото. Задължение на обществото е да опознава, да уважава и да оценява ролята на жената в обществото и в семейството. За това, както държавните институции и обществените организации, посредством медиите, печатни и електронни, трябва да публикуват непрекъснато правата на жените, тяхната роля в едно напреднало общество, така и помощта, която им се предлага за осъществяване на техните права. Акцентира се и върху един друг път, който трябва да се оцени и да реализира, а именно използването на опита на другите страни по света, които са преминали такива преходни периоди. В тези опити ще стане възможно запознаването с проблемите на насилието срещу жената и неговите причини, но ще се научи и за

използваните средства и пътища за борба с него. С този опит е необходимо да се запознаят държавните институции, както и неправителствените организации. на държавата и на неправителствените организации ще направи възможно намаляването на насилието, ще увеличи еманципацията на жената, и ще ѝ даде заслуженото място в семейството и обществото, защото не може да има напреднала страна без еманципацията на жената.

В дисертацията се лансира очакването, че едно по-добро ангажиране на държавата и на неправителствените организации ще направи възможно намаляването на насилието, ще увеличи еманципацията на жената и ще ѝ даде заслуженото място в семейството и обществото, защото не може да има напреднала страна без еманципация на жената.

В последните страници на дисертацията са включени няколко факти и уроци, изведени от авторката от работещите в областта на борбата срещу насилието над жените, както и предложения за възможни решения.

Факт 1. Феномените, срещу които се борим се модифицират – през последните години явлението домашно насилие модифицира своите характеристики паралелно с икономическите и социалните промени. Неговите корени са в менталитета и в обичаите, които се променят с течение на времето, но тези корени генерират след себе си поведения и практики, които се променят от поколение на поколение.

Възможно решение 1: Нужно е да хармонизираме законодателството си с тенденциите на времената, през които преминаваме. Важно е да изготвим правила, които да са в състояние да преследват или по-скоро да предотвратяват подобни промени. Само така операторите от сектора могат да използват необходимите и подходящи инструменти, които да се борят с феномена на насилието и правят възможно спазването на правата на жените, които са преминали през това. В този смисъл последните допълнения в Наказателния кодекс относно насилието като престъпление бяхд силно необходими.

Факт 2. Прилагането на закона често пъти става неправилно. Албания без съмнение притежава нормативна машина, силно изразена в областта на борбата срещу домашното насилие във всичките му форми. Наличието на закони като закон 9669 доказва това. Въпреки, че често пъти сме се сблъскали с липса на способности, недостатъчна подготовка, както и липса на чувствителност от страна на служителите, които трябва да

прилагат тези нормативи в съответните области като здравеопазване, образование, право и др. с цел гарантирането на едно ефикасно противодействие и предотвратяване на насилието.

Възможно решение 2: Нужда от постоянна актуализация на квалификацията на служителите – важно е да има постоянно професионално обучение на служителите с цел не само предаване на знания за новите инструменти, които са на тяхно разположение, но и подобряване на работните практики чрез обмяната на опит в нови контексти, както и чужди такива, които са по-напреднали и допринасят за развитието на нови способности и компетенции.

Факт 3. Нормативите предвиждат инструменти и органи на национално и локално ниво, но въпреки че са институционализирани, те все още не са в състояние да се издигнат в системата и да гарантират одобрението на един ефикасен полов подход на всички нива с цел постигането на устойчиви промени.

Възможно решение 3. Нужна е системната работа в мрежа – на централно ниво Правителството може да използва Националния съвет за Полово равенство, за да осигури функционирането на офисите, които да работят върху половите въпроси към различните министерства. На локално ниво Общините могат да подпомагат Съюзите срещу домашно насилие с хора и финансови средства, за да създадат мултидисциплинарни екипи, които да бъдат винаги на разположение и които да използват една обща база данна, за да имат достъп и да дават отговор на всички обявени случаи на насилие.

Факт 4: Услугите на място са малко познати – услугите, които са разпространени по цялата територия и са лесно отличими и достъпни и за жени и момичета, които идват от селските зони около града. Наличието им е широко познато, въпреки, че липсва по-дълбока запознатост относно средствата, с които те работят и инструментите, с които разполагат, за да задоволят нуждите на обществото.

Възможно решение 4. Необходими са много сили, концентрирани върху комуникацията – от тази гледна точка трябва да се има предвид отделянето на по-голямо внимание върху всички институционални или неинституционални субекти, които работят в областта на социалните услуги във връзка с предаването на информацията. По този начин ще се

улесни изпълнението на другите задължения от областта на човешките ресурси и финансите, които често пъти се използват от страна на организаторите за да гарантират услугите за ориентация и придружаване.

Факт 5: Забелязва се липса на доверие в обществените услуги – много често обществените услуги се приемат като засегнати от патологии като корупция, закъснения, лошо управление, за разлика от доверието в частните услуги. И не само поради факта, че те в по-голямата си част са безплатни. Често пъти жените се осланят именно на човешкия фактор.

Възможно решение 5: Необходими са инвестиции в човешкия фактор – важно е да настояваме за повишаването на отговорността на служителите като елемент, който ще доведе до промени в различните съществуващи услуги, били те предлагани от държавата или частни. Синтезът между предлаганите услуги за всички без дискриминация от една страна и професионализма на отговорите от друга страна всъщност изисква ясна оценка на същността на нуждите и на приоритетите, на които трябва да се даде отговор, както и на самите отговори, които само един квалифициран и отговорен персонал може да бъде в състояние да предприеме.

Факт 6: Имайки предвид размерите на явленията, срещу които трябва да се борим, е очевидно, че възможностите, предлагани на жените, които са оцелели след насилие, все още не са достатъчни. Освен това трябва да отбележим, че подобни структури са управлявани от организации с нестопанска цел и почти без никаква подкрепа от общински финансови източници.

Възможно решение 6: Необходимо е създаването на опора от страна на повече структури – личният ми опит ми е помогнал да стигна до становището, че ако във всеки град се изгради по един подслон, който да приютава жени, преживели насилие, нито един от тях няма да остане празен. Видима е нуждата от откриването на нови структури, които да предлагат на жените възможности да излязат извън цикъла на насилието. Държавата, която липсва до този момент, трябва да започне да инвестира повече пари не само в тази насока, но и да покрепя вече съществуващите структури.

Факт 7: Дейностите по стъпването на крака за усложнени – необходимата работа за трансформирането на една жена от пасивна жертва в агент на промяната на собствената си съдба се демонстрира трудно и сложно. Нищо не може да генерира една толкова дълбока промяна без наличието на всички необходими инструменти и познания. Необходими са способности, чувства, посветеност и осъзнатост.

Възможно решение 7: Да се осигури квалифициран персонал – всеки подслон, център или структура, както държавна, така и частна, трябва да се базира на дейността на подготвените социални работници и да инвестира средства за тяхното обучение, както и за тяхното управление. Практиката не може да се остави настрана и да се разчита на импровизация, всичко трябва да бъде кодифицирано. Вниманието върху личността трябва да се случва на всички нива както във връзка с благодетелстваните лица, така и самите служители.

Факт 8: Назначаването на работа е в основата – най-ефикасният инструмент, който се използва, за да позволи измъкването от насилието е работата. Всъщност само работата би помогнала на жените, които са преживели травмата на насилието да възвърнат доверието в себе си и в другите, изграждането на не само икономическа, но и морална независимост, започването на нов живот. Назначаването на работа е един важен етап в процеса, който предприемаме заедно с потърпевшите, но който за съжаление изглежда, че е най-трудната фаза, изпълнена с негативни последици, когато не се реализира успешно.

Възможно решение 8: Да се включат нови инструменти – необходима е подготовката на нови законодателни инструменти, които да гарантират по един преференциален начин намирането на работа на жените, които са преживели насилие (гарантирана минимална заплата, намаляване на данъците за предприятия или фирмите, които ги наемат). Бюрата по труда трябва да имат специфична база данни и да имат поне един нает експерт, който да се занимава с търсенето на работа за членовете на тази целева група.

Факт 9: Не всички истории имат щастлив край – за съжаление не всички потърпевши успяват да завършат успешно процеса на преодоляване на насилието. Историята може да има различен завършек от този, на който се надяваме, на жените, които след успешното

приключване на процеса на подслоняване отново попадат под ударите на насилието (по тяхно желание или срещу волята им) .

Възможно решение 9: Да се започне прилагането на системен подход – за жените е важно след като започнат да живеят самостоятелно да имат подкрепата на една система, която е в състояние да създаде условия за реализация на техните очаквания. Оперативните и нормативни инструменти, както и стратегиите вече съществуват, сега е нужно да се обогатят с краткосрочни цели и най-вече с финансови средства, които да помогнат за изграждането на една система, в която жената може да открие подкрепа в трудния си път към независимостта и свободата.

Факт 10: Жените не са проблем, а решение. До днес всички политики и действия от борбата срещу насилието и неравенството между половете са били концентрирани винаги върху жената. Работата на НПО-тата в тази насока не представлява изключение. Въпреки, че жената никога не може се приеме като причина за тези явления. Насилникът в повечето случаи е мъжът, съпругът, приятелят. Следователно сега е времето, когато жената трябва да се приеме като неразделна част от разрешаването на проблема, а не от самия проблем!

Възможно решение 10: Да се започне работа и с мъжете – считаме, че вече е назряло времето за инициативи, които да се насочат към включването на мъжете като агенти на насилието и неравенството. В този смисъл една подобна инициатива се заражда през последните месеци, въпреки, че тя представлява спорадичен пример, който трябва да се повтори и подкрепя по адекватен начин.

В заключение ни остава само да споменем, че равенството между половете е базово право на всички граждани, обща ценност и необходимо условие за интеграцията на албанското общество в широкия европейски контекст.

ПРИНОСИ

1. На базата на разкриване на основните форми на разпространение, на домашното насилие над жените и на физическите, психически и социално-икономически последици, се извежда самостоятелно определение на насилието
2. Насилието над жените в Албания се идентифицира като културно обусловен проблем.
3. Разрешаването на проблема за насилието над жените се търси по един демократичен път с комплексен подход – превенция, законодателни промени; медийни интенции, преоценка на поведенческите реакции и пр.
4. Използвана е богата гама от социологически методи - изследване на документи; контент анализ; анализ на случаи; дълбочинни интервюта, индивидуална пряка анкета
5. Предлагат се стратегии за минимизирането на случаите на насилие и дискриминация.
6. Дисертацията обогатява литературата върху насилието над жените.

Публикации по темата на дисертацията

1. Половото неравенство.(2010) В: *Съвременното образование- мисия и визия*. Благоевград: Университетско издателство „Н.Рилски“
2. Насилието над жените (2010) В *Иновации в образованието* -Сборник от конференция . Университетско издателство’’ Епископ Константин Преславски Педагогически факултет
3. Deviant behavior in adolescence and the television influence. (2011) In *Transitional Societies*" December,University"Aleksander Moisiu",Faculty of Education, Durres
4. Правата на децата и ролята на гражданското обучение в училище. (2011) В *Иновативни практики в образованието*. Благоевград: Университетско издателство „Н.Рилски“
5. Жените в албанското общество. Пол, равенство и човешки права. (2011) В сборник *„Национална конференция с международно участие -40 години Шуменски университет“*
6. Семейните конфликти-подтик към разводи (2012) *Проблеми на постмодерността*, Том II, Брой 3 http://ppm.swu.bg/media/35637/valbona_mucha_family_conflicts.pdf